

רשימות שחורות על לקוחות של בנקים

מוגש לח"כ מיכאל מלכיאלי

1. מבוא

מטרת מסמך זה היא לברר מהו המצב המשפטי הקיים, אם ישנו כזה, בנוגע לתופעה של בנקים המנהלים רשימות שחורות על לקוחות. הכוונה היא רשימות שמנהל הבנק לגבי לקוחותיו, כך שאם לקוח היה במינוס, הדבר נרשם ויעמוד לחובתו אם ירצה בעתיד לקחת הלוואה מהבנק. הדבר בעייתי אף יותר כאשר מידע זה עובר בין הבנקים ולא נמצא תחת כל פיקוח. את המחקר הבא ערכנו תוך מתן יחס לחמש שאלות אליהן הכווין אותנו חבר הכנסת, וזאת בהנחה שרשימות כאלה אכן מתנהלות:

1. מי מפקח על רשימות שחורות, אם בכלל?
2. באישור מי או מכוח מה מוקמות רשימות שחורות?
3. מהו היחס של הרשימות השחורות כלפי הזכות לפרטיות?
4. מהם הקריטריונים לכניסה לתוך רשימה שחורה?
5. האם יש הגבלות על הרשימה השחורה, למשל לגבי יציאה ממנה?

לסוגיה זו חשיבות קריטית עבור האזרח, שמידע אודות מצבו הכלכלי אינו נשמר בסודיות על ידי הבנק. חשוב להסדיר את הנושא, ואת השאלות המהותיות העולות ממנו בחוק, על מנת שרשימות שכאלה יעמדו תחת פיקוח ורגולציה. כמו כן, רשימות אלו מעוררות בעיה של מידתיות, שכן אזרח עלול למצוא את עצמו ברשימה שחורה אם נכנס למינוס בסכום מזערי יחסית, ואין לדעת איך ואם בכלל הוא יצא מהרשימה הזו. מישור בעייתי נוסף נוגע לאזרחים צעירים העלולים להימצא במצב כלכלי נזיל ומשתנה; ועל כן לא ייתכן שמינוס בחשבון בנק של אדם צעיר ללא עבודה ישפיע על יכולתו לקחת משכנתא, או לבצע פעולות בנקאיות דומות כאשר חלפו שנים רבות מאז ומצבו הכלכלי השתפר והתייצב.

מסמך זה מציג סקירה מפורטת של המקורות המשפטיים, הנורמטיביים והתקשורתיים הנוגעים לסוגיה. על סמך מקורות אלה, הצוות סובר כי החוק במתכונתו הנוכחית, במיוחד לאור חקיקת חוק נתוני אשראי והפלטפורמה האינטרנטית שהוקמה, מספק מענה ראוי לבעיה המתוארת, אך ייתכן ויש מקום לחדד נהלים הנוגעים לשקיפות וקריטריונים ברשימות השחורות.

2. עיקרי דברים

← **חקיקה:** סעיפי החוק הרלוונטיים לנושא שביניהם חוק הגנת הפרטיות חוק נתוני אשראי, אשר מסדירים את נושא הגנת הפרטיות על מאגרי מידע בכלל ועל מידע פיננסי בפרט. החקיקה נותנת מענה מסוים לסוגיה אך טרם נחקק חוק רלוונטי לרשימות שחורות.

ינואר, 2020

← **פסיקה:** פסקי דין רלוונטיים לחובת סודיות המידע המוטלת על בנקים כלפי הלקוחות. כפי שיפורט להלן, בהעדר חקיקה קונקרטית בנושא, הפסיקה ניסתה לצמצם את פערי הכוח והמידע שבין הבנקים ללקוחותיהם, בכל הקשור למתן האשראי.

← **סקירת המצב כיום:** עולה כי החוק, במתכונות שונות, מציע פתרונות ודרכים הנוגעים לגילוי מידע שמחזיק הבנק על לקוחותיו, וכן מסדיר את סוגיית איסוף מידע זה. כך למשל, מציע החוק הגנות שונות על המידע, ומטיל חובות על בעלי מאגרי מידע כמו זכות עיון לנשוא המידע.

← **סקירה משווה:** רוב המדינות שנסקרו, ובהן ארה"ב, קנדה מדינות אירופה ואיחוד האמירויות, לא מנהלות רשימות שחורות בשמן המפורש, אך מקיימות מדיניות של דירוג אנשים לפי הסיכוי שאלה יחזירו הלואה ובהתאם למצבם הכלכלי. למדינות השונות כללים בנוגע לנגישות המידע.

← **סקירת ספרות:** לא נמצאה ספרות רבה בנידון. הספרות שנמצאה מחזקת את המשתמע מהפסיקה והחקיקה, ומצביעה אף היא על חובת גילוי למושא המידע לגבי מידע כלכלי אודותיו, וכן על הסדרה חוקית של סוגיית העברת המידע ושמירה עליו, כמו גם קריטריונים וזמן למחיקת המידע. חובות אלו כאמור על כל מאגר מידע, ועל פי חוק נתוני אשראי הן חלות ביתר שאת על מאגרי מידע פיננסיים.

← **סקירה תקשורתית:** כתבות שונות ברשת עוסקות בסוגייה מנקודת מבט תקשורתית, ומאזכרים גם הם את מאגרי המידע של הבנקים מחד, ואת ההתמודדות של חוק נתוני אשראי מאידך.

← **דיון והמלצות:** על סמך המקורות המוזכרים, גיבשנו עמדה לפיה החוק במתכונתו הנוכחית מציע פתרון מסוים לסוגיה העולה, אך עדיין יש מקום לחוקק חוק שיאפשר חידוד נהלים הנוגעים לשקיפות וקריטריונים ברשימות השחורות, ובייחוד לגבי מידת הפיקוח על העברת המידע בין הבנקים.

3. סקירת המצב הקיים לאור חקיקה ופסיקה

סוגיית מאגרי המידע בישראל מוסדרת בחוק הגנת הפרטיות, תשמ"א-1981,¹ ומפוקחת על-ידי הרשות להגנת הפרטיות.² חוק הגנת הפרטיות קובע מהו מאגר מידע החייב ברישום וכן מטיל חובות נוספים החלים על גורמים בעלי זיקה למאגר, כגון: בעל המאגר, המחזיק במאגר ומנהלו.³ רישום המאגרים כולל מידע אודות בעל המאגר, מטרת המאגר, סוג המידע שנאגר בו והאם המידע מועבר לצדדים שלישיים.⁴ הרשות להגנת הפרטיות מאפשרת עיון מקוון בפנקס מאגרי המידע הרשומים.⁵ נוסף על חובת הרישום, חוק הגנת הפרטיות מעגן את עקרון צמידות המטרה, לפיו השימוש במידע

¹ חוק הגנת הפרטיות, התשמ"א-1981 (להלן – "חוק הגנת הפרטיות").

² ס' 10(ג)-(ה) לחוק הגנת הפרטיות.

³ ס' 8 לחוק הגנת הפרטיות.

⁴ ש.ם.

⁵ לעיון מקוון בפנקס מאגרי המידע – משרד המשפטים ראו:

www.justice.gov.il/Units/ilita/subjects/HaganatHapratiyut/actions/Pages/Eyun.aspx

ינואר, 2020

שנאגר יהיה למטרה שלשמה הוא נמסר בלבד.⁶ שימוש בידיעה כאמור, או מסירתה, מוגדרת כפגיעה בפרטיות.⁷

בעלי הזיקה למאגר נדרשים לעמוד בחובות אבטחת מידע, שמירת סודיותו, מתן זכות עיון במאגרי המידע למושאי המידע וכן זכות לתקן מידע שגוי או חסר.⁸ על אוסף המידע או מבקשו מוטלת חובה לציין בפני מושא המידע מהי המטרה שלשמה מבוקש המידע; למי יימסר; מהן מטרות המסירה; וכן האם חלה חובה חוקית למסור את המידע, או שמא נדרשת הסכמה.⁹ הפסיקה הכירה בחובת סודיות המוטלת על הבנקים לעניין לקוחותיהם,¹⁰ והפרת חובה כאמור מוגדרת כפגיעה בפרטיות.¹¹ בשנת 2004 נכנסו לתוקף תקנות שירות נתוני אשראי,¹² אשר אושרו ע"י הכנסת כבר ב-2002. התקנות מאפשרות מעקב מסודר ומפורט אחרי התנהלותו של כל אדם פרטי בארץ בהיבט אחד חשוב: האם הוא עומד בתשלום ההתחייבויות שלקח על עצמו. המידע הרב שנאגר בשל היכולת לרכז נתונים ממקורות מרובים הופך את שוק האשראי למשוכלל יותר; שכן בדרך זו כל מי שמעניק אשראי (ובפרט הלוואת משכנתא) יכול לקבל תמונת מצב מדויקת אודות היסטוריית האשראי של מבקש ההלוואה, להעריך את רמת הסיכון הכרוכה במתן הלוואה לאותו אדם, ובהתאם לכך יכול להחליט האם להיענות לבקשה ובאילו תנאים.

בשנת 2016 נחקק חוק נתוני אשראי, תשע"ו-2016,¹³ ומכוחו הוקמה מערכת נתוני אשראי המופעלת בידי בנק ישראל.¹⁴ חוק הנתונים מסדיר את תחום איסוף נתוני האשראי ושיתופם, ומטרתו לצמצם את פערי המידע הטבעיים הקיימים בין מלווים בעלי מידע על לקוחות ובין מלווים שאין בידיהם מידע כאמור.¹⁵ צמצום פערי המידע נועד להביא להגברת התחרות בשוק האשראי, הרחבת הנגישות לאשראי ולצמצום ההפליה במתן אשראי.¹⁶ המערכת אוספת מידע לגבי התחייבויות האשראי של יחידים, וכן לגבי אופן הפירעון של התחייבויות אלה. המידע שנאסף הוא שלילי בעיקרו, קרי מידע על מי שאינם פורעים את חובותיהם.¹⁷ מקורות המידע המחויבים לדווח למערכת הם גופים העוסקים במתן אשראי, כדוגמת תאגידים בנקאיים וחברות המנפיקות כרטיסי אשראי, וכן רשויות ציבוריות כמו כונס הנכסים הרשמי ולשכות ההוצאה לפועל.¹⁸

חוק הנתונים מטיל מגבלות רבות בעניין איסוף המידע לצרכי שמירתו במאגר, וזאת מכוח המטרה של שמירה על פרטיות הלקוחות. כך למשל, לקוח רשאי לבקש מבנק ישראל שנתונים אודותיו לא ייכללו במאגר כלל, למעט מידע המעיד באופן מובהק על אי-עמידתו בפירעון תשלומים שהתחייב להם.¹⁹ במקביל, השימוש בנתונים הכלולים במאגר ייעשה רק למטרה שלשמה נאספו מלכתחילה,

⁶ ס' 92 לחוק הגנת הפרטיות.

⁷ ש.ם.

⁸ סעיפים 13, 14 ו-17 לחוק הגנת הפרטיות.

⁹ ס' 11 לחוק הגנת הפרטיות.

¹⁰ רע"א 1917/92 סקולר נ' ג'רבי, מ"ז(5) 764 (1993).

¹¹ ס' 72 לחוק הגנת הפרטיות.

¹² תקנות שירות נתוני אשראי, תשס"ד 2004.

¹³ חוק נתוני אשראי, התשע"ו-2016 (להלן – "חוק הנתונים").

¹⁴ ס' 16 לחוק הנתונים; ראו: נתוני אשראי – מערכת נתוני האשראי של בנק ישראל www.creditdata.org.il.

¹⁵ עמ' 2 לדברי ההסבר להצעת חוק נתוני אשראי, התשע"ו-2015, ה"ח-954.

¹⁶ ס' 1 לחוק הנתונים.

¹⁷ לעיל הי"ש 15.

¹⁸ ס' 19 לחוק הנתונים.

¹⁹ ס' 22 לחוק הנתונים.

ינואר, 2020

וזאת בהתאם לעקרונות הצמידות למטרה כפי שהוכר בחוק הגנת הפרטיות.²⁰ כמו כן, המידע יוחזק לתקופה של עשר שנים מהמועד שבו הועבר למאגר.²¹ בתום התקופה, הבנק ימחק את הפרטים המזהים של הלקוח, כך שלא ניתן יהיה לקשר בין המידע האמור לבין הלקוח.²² בנוסף, מושאי המידע רשאים לקבל דו"ח ריכוז נתונים המציג את המידע שנאסף אודותם במערכת.²³ על הדו"ח להיות מנוסח בשפה פשוטה וברורה; וכן עליו לכלול פרטים לגבי מקורות המידע, נתונים המעידים על כך שהלקוח אינו עומד בפירעון תשלומים, ובקשות שהגישה לשכת האשראי לבנק ישראל.²⁴ יש לציין כי הלקוח רשאי לקבל את הדו"ח בשפה העברית או הערבית,²⁵ וכי ניתן לקבל את הדו"ח בחינם אחת לשנה.²⁶ אדם הסבור, לאחר עיון בדו"ח, כי מידע אודותיו אינו מדויק, רשאי לפנות לבנק ישראל בבקשה לתקנו.²⁷ זאת ועוד, חוק הנתונים מטיל חובות לשמירת סודיות המידע, בכפוף להוראות החוק ולצווי בית-המשפט.²⁸ חוק הנתונים אף מגביל את האפשרות להעביר את המידע,²⁹ וכן קובע הוראות הנוגעות לאבטחתו.³⁰ כך למשל, על בנק ישראל מוטלת החובה להבטיח שהמידע נשמר כלא מזוהה ונמסר ככזה.³¹ נגיד בנק ישראל רשאי, בהסכמת שר המשפטים, לקבוע הוראות נוספות העוסקות בתחום אבטחת המידע.³²

בנוסף על הקמת מאגר הנתונים, חוק הנתונים קובע כי הפעלת שירות נתוני אשראי, הכולל איסוף מידע הדרוש להערכת סיכויי עמידה בפירעון, תבוצע רק לאחר קבלת רישיון מן הממונה על שיתוף בנתוני אשראי.³³ לצורך קבלת הרישיון, על המבקש לעמוד במספר דרישות, כגון: רישום המאגר, עמידה בדרישות האבטחה של בנק ישראל, והיעדר הרשעות בעבירות פליליות מסוימות שלדעת הממונה מונעות מתן רישיון.³⁴

בטרם נחקק חוק הנתונים, הייתה זו הפסיקה שניסתה לצמצם את פערי הכוח והמידע שבין הבנקים ללקוחותיהם, בכל הקשור למתן האשראי. על אף שהחוק מגדיר מתן אשראי כשירות הנתון לשיקול-דעתו העסקי של הבנק,³⁵ נקבע כי על הבנק להפעיל שיקול-דעתו בכפוף לחובת תום הלב, הסבירות וההגינות.³⁶ בנוסף, באשר לחובת ההנמקה הקבועה בחוק,³⁷ נקבע כי היא חלה גם על

²⁰ ס' 25 לחוק הנתונים.

²¹ ס' 23 לחוק הנתונים.

²² ס' 23(ג) לחוק הנתונים.

²³ ס' 38 לחוק הנתונים.

²⁴ ש.ם.

²⁵ ס' 38(ג) לחוק הנתונים.

²⁶ ס' 38(ד) לחוק הנתונים; מאגר נתוני האשראי – הזמנת דו"חות:

www.creditdata.org.il/%D7%9E%D7%99%D7%93%D7%A2-%D7%9C%D7%A6%D7%99%D7%91%D7%95%D7%A8/%D7%94%D7%96%D7%9E%D7%A0%D7%A-A-%D7%93%D7%95%D7%97%D7%95%D7%AA/

²⁷ ס' 56 לחוק הנתונים.

²⁸ ס' 58 לחוק הנתונים.

²⁹ ס' 59 לחוק הנתונים.

³⁰ ס' 60 לחוק הנתונים.

³¹ ס' 60(א) לחוק הנתונים.

³² ס' 60(ג) לחוק הנתונים.

³³ ס' 7(א) לחוק הנתונים.

³⁴ ש.ם.

³⁵ ס' 2 לחוק הבנקאות (שירות ללקוח), התשמ"א-1981.

³⁶ ת.א. (חיפה) 846/04 בוך נ' בנק לאומי לישראל בע"מ, פס' 10 לפסק-דינו של השופט עמית (פורסם בנבו, 10.01.2018).

³⁷ ס' 2 לחוק לתיקון סדרי מנהל (החלטות והנמקות), התשי"ט-1958.

ינואר, 2020

הבנקים, כך שעליהם לנמק את סירובם למתן אשראי.³⁸ עוד נקבע כי הנטל להוכחת היותו של סירוב סביר מוטל על הבנק.³⁹ חשוב לציין כי ההלכות בנושא נקבעו על-ידי ערכאות השלום והמחוזי, ולא ע"י ערכאת העליון.

4. סקירה משווה

Credit score (להלן: "ציון אשראי") הנו מונח מקובל בעולם המבטא מספר שמטרתו לחזות את הסבירות שמבקש אשראי יעמוד בהתחייבויות כספיות.⁴⁰ הציון מבוסס על מעקב אחר דו"חות אשראי הכוללים הן נתונים שליליים על המבקש והן נתונים חיוביים.⁴¹ ציון אשראי נמוך עלול להקשות על מבקש לקבל שירות כמו משכנתא, או לחלופין עלול לגרום לה להיות יקרה יותר. בחרנו לסקור מדינות שבהן חלים הסדרים כאלה ואחרים בנוגע לרשימות שחורות של בנקים. מדובר במדינות מערביות ברובן בעלות כלכלה מפותחת, ועל כן ראוי לבחון אותם כאשר עסקין בסוגיה.

א. שבדיה :

במדינה נהוגה מערכת ציון אשראי שמטרתה לאתר אנשים בעלי היסטורית הזנחה ודחייה של תשלומים, חשבונות ומיסים. כלומר, אדם שלא שילם את חובותיו במועד, או שאינו מבצע תשלומים לאחר תזכורת, תיקו יועבר לרשות האכיפה השבדית שהיא הרשות הלאומית לגביית חובות. גם חברות ותאגידים עלולים למצוא עצמם כחייבים לרשות זו.⁴² כל החייבים מאוגדים במסמך שנקרא Betalningsanmärkning (רשומת אי תשלום); על פי החוק, הרשות יכולה לשמור אדם ברשומה זו במשך שלוש שנים, ואילו חברה יכולה להישמר ברשימה למשך חמש שנים.⁴³ אדם הנמצא ברשומה זו יתקשה בקבלת הלוואה, השכרת דירה, קבלת מנויים טלפוניים, השכרת רכב ואפילו קבלת עבודה שמתעסקת בתשלומים במזומנים (כנראה מהחשש לאי דיווח). הבנקים משתמשים ברשומה זו יחד עם נתוני הכנסות ונכסים כאשר מעניקים הלוואות.⁴⁴

ב. איחוד האמירויות:⁴⁵

ציון אשראי באיחוד האמירויות מונפק על ידי AECB, חברה מטעם הממשל הפדרלי של המדינה. ציון אשראי אינדיבידואלי הוא מספר בן שלוש ספרות, המשמש אמצעי לחיזוי הסבירות של אדם להחזיר את הלוואתו וכרטיסי האשראי שלו במועד, על סמך התנהגות קודמת של אשראי ותשלומים. מספר ציון האשראי באיחוד האמירויות נע בין 300 ל 900. ציון נמוך מעיד על סיכון גבוה יותר ואילו ציון גבוה יותר מצביע על סיכון נמוך יותר. מנפיק ציון האשראי הוא לשכת האשראי "אל-אתיחאד" (Al-Etihad); זוהי חברת מניות ציבורית משותפת, בבעלות מלאה של הממשל הפדרלי של איחוד

³⁸ תא (ת"א) 16079-03-11 דחוח הלוי נ' בנק מזרחי טפחות, פס' 15 לפסק-דינו של השופט אילן (פורסם בנבו, 28.07.2013).

³⁹ הפ (מרכז) 28387-10-12 אימפריה יאסין להשקעות ומימון בע"מ נ' בנק הפועלים בע"מ סניף ראש העין 677, פס' 3 לפסק-דינה של השופטת גרסטל (פורסם בנבו, 29.04.2013).

⁴⁰ CREDIT SCORE (MAY 29, 2019) https://www.investopedia.com/terms/c/credit_score.asp.

⁴¹ שם.

⁴² WHAT DOES IT MEAN TO APPLY FOR A LOAN WITHOUT UC (AUGUST 15, 2018) <https://www.totallystockholm.se/what-does-it-mean-to-apply-for-a-loan-without-uc/>.

⁴³ שם.

⁴⁴ FUGLESANG HAMNAR HOS KRONOFOGDEN (mar 17, 2008) <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/m6KLWL/fuglesang-hamn-ar-hos-kronofogden>.

⁴⁵ MONEYMALL LEADING PERSONAL FINANCE PORTAL IN UAE (November 22, 2018) <https://moneymall.ae/credit-score/>.

ינואר, 2020

האמירויות. החברה אוספת מידע אשראי באופן קבוע ממוסדות פיננסיים ולא פיננסיים באיחוד האמירויות. לשכת האשראי "אל-אתיחאד" צוברת ומנתחת את הנתונים הללו כדי לחשב ציוני אשראי ולהפיק דו"חות אשראי, העומדים לרשות אנשים וחברות באיחוד האמירויות. החלת חישוב של ניקוד אשראי נעשתה יחסית לאחרונה באיחוד האמירויות, אך כל הבנקים הגדולים החלו להשתמש בו מיד, דבר המעיד על חשיבותו הגבוהה.

ג. בריטניה:

במדינה זו נמצא כי כל מלווה מעריך את הלווים הפוטנציאליים לאור הקריטריונים שהוא קובע לעצמו על ידי אלגוריתמים. אלגוריתמים אלו חוסים תחת חשאיות של סודות מסחריים, ולא ניתן לדעת על מה הם מבוססים. הרגולציה בתחום נעשית על ידי משרד נציבות המידע (ICO). צרכנים יכולים לשלוח תלונות ישירות לנציב תלונות הציבור הפיננסי אם הם נתקלים בבעיות עם הסוכנות.⁴⁶

בבריטניה, קשה לצרכן לדעת האם הוא בעל ציון אשראי מספיק גבוה בכדי להתקבל לאשראי אצל מלווה נתון, והוא יגלה זאת רק ברגע הבקשה. מצב זה נובע מהמורכבות והמבנה של דירוג האשראי, מאחר שהם משתנים ממלווה אחד למשנהו.⁴⁷ כאמור, המלווים אינם צריכים לחשוף מראש את הקריטריונים שלהם, וגם אינם צריכים לחשוף את ציון האשראי המינימלי הנדרש בכדי להתקבל. בשל חוסר המידע הזה, הצרכן לא יכול לדעת אם הוא יעמוד בדרישות ניקוד האשראי של המלווה או אם לאו עד הגשת הבקשה. במקרה שהמבקש נדחה בקבלת אשראי, המלווה אינו חייב לחשוף את הסיבה לכך. עם זאת, איגודים בענף, כמו איגוד הכספים והליסינג, מחייבים את חבריהם לספק סיבה מספקת לדחיית קבלת האשראי.⁴⁸

ד. נורבגיה:⁴⁹

בנורבגיה אין התייחסות מפורשת לביטוי "רשימה שחורה". שירותי ציון אשראי ניתנים על ידי שלוש סוכנויות לניקוד אשראי: Dun & Bradstreet ; Experian ו- Lindorff Decision. ציון האשראי מבוסס על מידע זמין לציבור, כגון: נתונים דמוגרפיים, החזרי מס, הכנסה חייבת במס, הערות תשלום ועוד. כאשר נקבע ציון האשראי, האדם יקבל הודעה מסוכנות הציון המציינת מי ביצע את ציון האשראי, וכן כל מידע שנמסר בניקוד. בנוסף, מוסדות אשראי מעניקים כרטיסי אשראי בהתאמה אישית, על פי ציון האשראי. ציוני האשראי נעים בין 300 ל-999.

ה. ארצות הברית:

ציון אשראי הוא מספר המבוסס על ניתוח סטטיסטי של דיווח האשראי של אדם, אשר הלכה למעשה מייצג את ערך האשראי שלו. ציון זה מגלם בתוכו את הסבירות שאנשים ישלמו את חשבונותיהם. ציון אשראי מבוסס בעיקר על דו"חות אשראי, לרוב מטעם אחת משלוש לשכות האשראי הפדרליות הגדולות: TransUnion ; Experian ו-Equifax.⁵⁰

INTERNATIONAL CREDIT REPORTING: THE UNITED STATES VS. UNITED KINGDOM(JUNE 28, 2019)⁴⁶
<https://www.self.inc/blog/international-credit-reporting-us-vs-uk>

ש.מ.⁴⁷
MURRAY BAILEY ,PRACTICAL CREDIT SCORING: ISSUES AND TECHNIQUES (White Box Publishing 2006)⁴⁸
LIFE IN NORWAY (June 6, 2019) <https://www.lifeinnorway.net/credit-rating/>⁴⁹

INTERNATIONAL CREDIT REPORTING: THE UNITED STATES VS. UNITED KINGDOM (JUNE 28, 2019)⁵⁰
<https://www.self.inc/blog/international-credit-reporting-us-vs-uk>

ינואר, 2020

מספר גורמים משפיעים על ציוני האשראי של אדם, לדוגמה: הסכום שלווה אדם בהשוואה לסכום האשראי העומד לרשותו. ככל שאדם לווה, או ממנף, יותר כסף, ציון האשראי של האדם יורד. ישנן שיטות שונות לחישוב ציוני אשראי: ציוני FICO, הסוג הנפוץ ביותר, הוא ציון אשראי שפותח על ידי FICO. ציון FICO הוא סוג של ציון אשראי שנוצר על ידי תאגיד Fair Isaac. המלווים משתמשים בציוני ה-FICO של הלווים, יחד עם פרטים אחרים בדוחות האשראי של הלווים, בכדי להעריך את סיכון האשראי ולקבוע אם להאריך אשראי. ציוני ה-FICO לוקחים בחשבון גורמים שונים בחמישה תחומים לקביעת ערך האשראי: היסטוריית תשלומים, רמת החוב הנוכחית, סוגי אשראי המשמש, אורך היסטוריית אשראי וחשבונות אשראי חדשים.⁵¹

נכון לשנת 2018, קיימות 29 גרסאות שונות לציוני FICO הנמצאים בשימוש בארצות הברית. חלק מהגרסאות הללו הן ציונים "ספציפיים לתעשייה", כלומר ציונים המיוצרים עבור פלחי שוק מסוימים וכוללים הלוואות רכב והלוואות כרטיסי אשראי. ציוני FICO ספציפיים לתעשייה, המיוצרים לצורך הלוואות רכב, מנוסחים באופן שונה מאשר ציוני FICO המיוצרים לצורך הלוואות כרטיסי אשראי.⁵² כמעט לכל צרכן יהיו ציוני FICO שונים בהתאם לסוג ציון ה-FICO שמוזמן על ידי המלווה; לדוגמה: צרכן עם מספר הלוואות רכב מלאות בתשלום, אך ללא היסטוריה של תשלומי כרטיסי אשראי, יקבל בדרך כלל ציון טוב יותר בציון המשופר לרכב של FICO, מאשר בציון המשופר בכרטיס אשראי. FICO מייצרת גם מספר ציוני "מטרה כללית", שאינם מותאמים לתעשייה מסוימת. ציוני FICO הספציפיים נעים בין 250 ל 900, ואילו ציוני מטרה כללית נעים בין 300 ל 850.⁵³

הצרכן זכאי לדו"ח אשראי בחינם (אך לא ציון אשראי בחינם) תוך 60 יום מיום פעולה שלילית כלשהי, למשל: מניעת אשראי או קבלת תנאי אשראי בלתי-תקינים ממלווה.⁵⁴ מאז 2010, בעקבות Wall Street reform,⁵⁵ הצרכן רשאי לקבל ציון אשראי בחינם אם נשללו ממנו הלוואה או ביטוח בגלל ציון האשראי שלו.⁵⁶

1. קנדה:

מערכת ציוני האשראי בקנדה דומה לזו שבארצות הברית. ישנן שתי סוכנויות דיווח על הפעולות במדינה: Equifax ו- TransUnion. בניגוד לארצות הברית, שם זכאי הצרכן לקבל רק עותק אחד בחינם של דו"ח האשראי שלו בשנה, בקנדה הצרכן רשאי להזמין עותק חינמי של דו"ח האשראי שלו מספר פעמים בשנה.⁵⁷ כדי לסייע לתושבים להבין את דו"ח האשראי שלהם, ממשלת קנדה מפרסמת מסמך המספק דו"חות אשראי ומסמכי ציון אשראי לדוגמה, יחד עם הסברים על ההודעות והקודים

⁵¹ FICO score (June 25, 2019) <https://www.investopedia.com/terms/f/ficoscore.asp>

⁵² שם.

⁵³ REPORT TO THE CONGRESS ON CREDIT SCORING AND ITS EFFECTS ON THE AVAILABILITY AND AFFORDABILITY OF CREDIT (August 2007) available at:

<https://www.federalreserve.gov/boarddocs/RptCongress/creditscore/creditscore.pdf>

⁵⁴ INTERNATIONAL CREDIT REPORTING: THE UNITED STATES VS. UNITED KINGDOM (JUNE 28, 2019)

<https://www.self.inc/blog/international-credit-reporting-us-vs-uk>

⁵⁵ <https://www.theatlantic.com/business/archive/2010/05/the-conference-challenges-congress-faces-for-financial-reform/57241>

⁵⁶ PRESIDENT OBAMA ON FINAL PASSAGE OF WALL STREET REFORM: AN END TO BAILOUTS, A BEGINNING

<https://www.whitehouse.gov/blog/2010/07/15/president-obama-JULY 15, 2010> (FOR ACCOUNTABILITY

[final-passage-wall-street-reform-end-bailouts-a-beginning-accountability](https://www.whitehouse.gov/blog/2010/07/15/president-obama-JULY 15, 2010)

⁵⁷ Ordering your credit report and score (October 3, 2018) [https://www.canada.ca/en/financial-consumer-](https://www.canada.ca/en/financial-consumer-agency/services/credit-reports-score/order-credit-report.html#toc0)

[agency/services/credit-reports-score/order-credit-report.html#toc0](https://www.canada.ca/en/financial-consumer-agency/services/credit-reports-score/order-credit-report.html#toc0)

ינואר, 2020

המשמשים לקביעת הציון.⁵⁸ המסמך מכיל גם מידע כללי כיצד לבנות או לשפר את היסטוריית האשראי, וכיצד לבדוק אם יש סימנים לכך שגניבת זהות התרחשה.⁵⁹ המסמך זמין בכל עת באתר The Financial Consumer Agency of Canada : של קנדה: (FCAC).⁶⁰

ז. אוסטרליה:

זוהי המדינה היחידה בה ציון האשראי נעשה כרשימה שחורה של ממש. צרכנים שלא שילמו חשבונות עלולים למצוא עצמם ברשימות השחורות המוחזקות ע"י לשכות אשראי שונות.⁶¹ כאשר בנקים שוקלים להעניק הלוואה, הם משתמשים ברשימה זו, לצד בחינת הביטחון הכלכלי של המבקש והכנסותיו.⁶² כניסה לרשימה השחורה עלולה למנוע מתן הלוואות, משכנתאות וכו'. ישנם ארגונים מסוימים, לרבות ספקי סלולר, המשתמשים ברשימה זו על בסיס קבוע.⁶³ לצד רשימות אלו, מספקות מספר סוכנויות ולשכות אשראי דירוג אשראי של צרכנים.⁶⁴

על פי חוק הגנת המידע האוסטרי, לצרכנים יש את הזכות לקבל עותק של כל הנתונים המוחזקים על ידי לשכות אשראי פעם בשנה.⁶⁵ החוק אף מורה למחוק או לתקן נתונים שגויים או כאלו שנאספו שלא כדין.⁶⁶

ח. גרמניה:⁶⁷

מתן ציון אשראי הינו השיטה הראשית להערכת כשירות האשראי, אך בגרמניה היא שונה במעט ממדינות אחרות. בגרמניה, סוכנות האשראי העיקרית היא SCHUFA, שהינה חברה פרטית הפועלת כמעין מתווכת נתוני אשראי. SCHUFA עוקבת אחר חשבונות פתוחים, שטרות שלא שולמו, הלוואות, קנסות ועוד. ציון SCHUFA מתחיל מהרגע בו האדם שוכר את הדירה הראשונה שלו, פותח חשבון בנק או משלם את ההוצאה הגדולה הראשונה שלו.

כל מדורג מתחיל בציון ההתחלתי 100, ואז הניקוד יורד עם הזמן כש-SCHUFA בוחנת את ההיסטוריה הפיננסית. ציון בטווח ה-90 נחשב לציון אשראי טוב. ציון האשראי משמש לא רק כדי לקבוע אם יש לאשר אשראי למבקש, אלא גם משמש לצורך קביעת מגבלות בכרטיסי אשראי ועוד. לצרכנים ישנה הזכות לקבל עותק חנים של כל הנתונים המוחזקים על ידי לשכות אשראי פעם בשנה.

⁵⁸ <https://www.theglobeandmail.com/globe-investor/personal-finance/household-finances/its-easy-to-get-a-free-credit-report-honest/article620190/> IT'S EASY TO GET A FREE CREDIT REPORT (January 5, 2011)

⁵⁹ IMPROVING YOUR CREDIT SCORE (may 24, 2018) <https://www.canada.ca/en/financial-consumer-agency/services/credit-reports-score/improve-credit-score.html#toc0>

⁶⁰ JUDITH ROBERTSON, COMMISSIONER OF THE FINANCIAL CONSUMER AGENCY OF CANADA, LAUNCHES FINANCIAL LITERACY (November 1, 2019) <http://www.fcac-acfc.gc.ca/eng/resources/publications/creditLoans/Pages/Understa-Comprend.aspx>

⁶¹ INFORMATIONENBLATT FÜR PRIVATPERSONEN (may 2011) available at: https://web.archive.org/web/20110813002136/http://www.ksv.at/KSV/1870/de/pdf/964Informationsblatt_Privatpersonen.pdf

⁶² INFORMATIONENBLATT FÜR PRIVATPERSONEN (may 2011) available at: https://web.archive.org/web/20110813002136/http://www.ksv.at/KSV/1870/de/pdf/964Informationsblatt_Privatpersonen.pdf

⁶⁴ § 26 DSGVO

⁶⁵ §§ 27 and 28 DSGVO

⁶⁶ HOW TO GET YOUR SCHUFA SCORE IN GERMANY: GETTING YOUR GERMAN CREDIT SCORE IS ESSENTIAL (Apr 11, 2017) <https://mag.n26.com/how-to-get-your-schufa-score-in-germany-bb60295a7e1a>

ינואר, 2020

נכון להיום, SCHUFA, שהינה כאמור הספקית העיקרית של נתוני האשראי, מספקת ציונים לכ- 75% מהאוכלוסייה הגרמנית.

ט. ברזיל:

שיטת ציון האשראי הינה שיטה חדשה בברזיל. בעבר, ציון האשראי נעשה בה כרשימה שחורה, וכל מלווה נהג להעריך לוויס פוטנציאליים על פי הקריטריונים שלהם. כיום, משנת 2012, המערכת בברזיל דומה לזו שבארצות הברית. ציון אשראי הוא מספר המבוסס על ניתוח סטטיסטי של פרטי האשראי של אדם, והוא מייצג את ערך האשראי של אותו אדם. זהו הכלי החשוב ביותר שנמצא בידי מוסדות פיננסיים; והוא מיועד לניתוח נתוני אשראי, כדי לסייע להליך קבלת ההחלטות בנוגע למתן אשראי ולשם ניהול עסקים.⁶⁸

ציון אשראי מבוסס בעיקר על מידע של דו"חות אשראי, הניתנים בדרך כלל מטעם אחת משלוש לשכות האשראי הגדולות במדינה: Serasa Experian; Boa Vista ו-SPC Brasil.⁶⁹ ישנן שיטות שונות לחישוב ציוני אשראי בברזיל; הציונים נעים בין 0 ל-1000 והם מציינים מה הסיכוי שפרופיל מסוים של צרכנים ישלם את החשבונות שלהם בזמן, במהלך 12 החודשים הקרובים. הציון מנתח את מסלולו של אדם כצרכן ע"י ניתוח נתוניו האישיים, אופן תשלומי חשבונותיו וקשריו הפיננסיים עם חברות.⁷⁰

5. סקירה ספרותית

כמו בכל העולם, גם בארצנו לא מעט אנשים מסתבכים כלכלית ונקלעים לחובות. לאחר הרבה מאמצים, האנשים אשר מצליחים לפרוע את חובותיהם מוצאים את עצמם "משותקים" מבחינת אפשרות ליטול הלוואות או משכנתא, ולהתנהל באופן רגיל מול הבנקים. זאת ועוד, אנשים עצמאיים לפתע מגלים כי הרבה עסקים אינם מעוניינים לעבוד איתם. לאחר שאותם אנשים עורכים פניות ובירורים, המענה שניתן להם ע"י הגורמים הרלוונטיים הוא כי כל האמור אירע עקב הרישום השלילי עליהם.⁷¹

חברת BDI הנה חברה בעלת רישיון ממשרד המשפטים לאיסוף מידע בהתאם למותר בחוק. דהיינו, החברה אוספת מידע בעל ערך עסקי, שיווקי וכלכלי על אדם, חברה או עסק, כדי לספק את המידע לגורם המבקש שמעוניין לערוך את הבדיקות הללו לשם הקטנה ו/או נטרול של סיכונים עתידיים.⁷²

⁶⁸ SCORE DE CRÉDITO: UMA FERRAMENTA MUITO ÚTIL E IMPORTANTE PARA QUEM PROCURA SERVIÇOS FINANCEIROS, VOCÊ JÁ CONSULTOU O SEU (November 9, 2017) <https://www.foregon.com/blog/voce-sabe-o-que-e-score/>.

⁶⁹ שם.
⁷⁰ ENTENDA COMO FUNCIONA O SCORE DE CRÉDITO DO CONSUMIDOR <https://quickbooks.intuit.com/br/blog/conceitos-financas/entenda-como-funciona-o-score-de-credito-do-consumidor>

⁷¹ קארין ברגינסקי מהו רישום שלילי ב-BDI? (15.05.19) ראו: <https://blog.lawguide.co.il/showarticle.asp?a=15962>.

⁷² שם.

ינואר, 2020

בענייננו, וכפי שמוזכר לעיל, הגורמים המבקשים יכולים להיות: בנק אשר ניזון מהמידע, אדם פרטי, עסק, חברה פרטית או ציבורית, משרדי ממשלה ועוד. דהיינו, כל מי שמבקש לקבל מידע הנוגע למצב הכלכלי של אותו גורם עימו ברצונו להתקשר.⁷³

נראה כי ישנם שני גורמים המוסמכים להקים רשימות שחורות כאלו בישראל: חברת BDI ובנק ישראל.⁷⁴

על מנת לקבל מידע אודות אדם פרטי, הגורם המלווה, כמו בנק אשר ניזון מהמידע, אדם פרטי, עסק, חברה פרטית או ציבורית, משרדי ממשלה ועוד, יכול לפנות ל-BDI ולבקש לקבל דו"ח של נתוני האשראי של הלווה העתידי. בנוסף, הוא יכול לבקש לקבל דו"ח אשר כולל את כל המידע המצוי ברשות BDI.⁷⁵

בשנת 2015 החלו שרי האוצר והמשפטים לקדם מהלך רחב היקף לשינוי המצב הקיים, כאשר אחד הצעדים היה הקמה של מאגר נתונים שיתעד את היסטוריית האשראי של כל משקי הבית והעסקים הקטנים בארץ, ולא רק את אלה שיש לגביהם מידע שלילי. גם בנק ישראל ביקש להפוך את שוק האשראי לעוד יותר משוכלל, להגביר את רמת התחרות בו ולהקל על לווים "טובים" לקבל אשראי מכל סוג ולכל מטרה בתנאים טובים יותר.⁷⁶

עפ"י ההערכות ב-2018 בקשות למשכנתא או לאשראי עסקי הושפעו הן מ-BDI חיובי והן מ-BDI שלילי.⁷⁷

הגופים החבים בחובת דיווח לבעלי רישיון להפעלת שירות נתוני אשראי הם להלן:⁷⁸

1. כנ"ר (כונס הנכסים הרשמי) – מביטול ההליך, המידע מוצג במשך כ-7 שנים.
2. לשכת הוצאה לפועל – ממועד פתיחת התיק, המידע מוצג במשך כ-5 שנים.
3. בנק ישראל – מסיום ההגבלה, המידע מוצג במשך כ-3 שנים.
4. בנקים וחברות אשראי – ממועד משלוח ההתראה המידע מוצג במשך כ-5 שנים.
5. מקורות מוסמכים – מתאריך היווצרות החוב המידע מוצג במשך כ-5 שנים.

יש להדגיש כי דו"ח ה-BDI אינו כולל מידע אודות ההכנסה השוטפת של האדם, וכן אינו מציג שום פרט שאינו פיננסי, למשל: השכלה, מצב בריאותי, מצב משפחתי, דת, נטיות פוליטיות וכו'.⁷⁹

⁷³ ש.ם.

⁷⁴ ס' 16 לחוק הנתונים; "מהו BDI? (בי די אי)" המקור למשכנתא

<https://www.optimalmortgage.mortgage/%D7%9E%D7%A9%D7%9B%D7%A0%D7%AA%D7%90%20%D7%9C%D7%9E%D7%A1%D7%95%D7%A8%D7%91%D7%99%D7%9D/bdi/>

⁷⁵ ש.ם.

⁷⁶ ש.ם.

⁷⁷ "מהו BDI? (בי די אי)" המקור למשכנתא

<https://www.optimalmortgage.mortgage/%D7%9E%D7%A9%D7%9B%D7%A0%D7%AA%D7%90%20%D7%9C%D7%9E%D7%A1%D7%95%D7%A8%D7%91%D7%99%D7%9D/bdi/>

⁷⁸ ש.ם.

⁷⁹ ש.ם.

מה כולל המידע של דירוג האשראי השלילי?⁸⁰

- אי תשלום חובות לגופים כמו חברות סלולר, חברות אינטרנט וכו' – המידע יירשם במאגר הנתונים רק אם ישנם שלוש חובות שלא נפרעו, ובתנאי שחלפו 90 יום מהמועד שבו היה אמור נוטל החובות אלה לפרוע אותם. רישום זה נשמר לתקופה של 5 שנים.
- שיקים חוזרים – עפ"י חוק, במצב של שיקים ללא כיסוי, שולח הבנק לבעל החשבון התראה, לאחר שחמישה שיקים שלו לא כובדו. אם נשלחו אל אדם מסוים שתי התראות בתוך פרק זמן של שנה, ובמשך שישים יום הוא לא הסדיר אף אחד מהשיקים שחזרו, יירשם הדבר במאגר של BDI ורישום זה יישאר למשך חמש שנים.
- התראה לקראת נקיטת הליכים לגביית חוב – אם בנק או חברת אשראי שלחו ללקוח התראה על כוונה לפתוח בהליכים לגביית חוב, וחלפו שישים יום שמהלכם לא נערך הסדר לפירעון החוב, הדבר יירשם במאגר הנתונים ויישאר בו למשך חמש שנים.
- תיקי הוצאה לפועל – המקרים המחייבים רישום הם: שלושה תיקי הוצאה לפועל בעניין ביצוע של פסק דין; חמישה תיקי הוצאה לפועל עקב ביצוע שטר; איחוד תיקים כנגד חייב; וכן הכרזה על החייב כמוגבל באמצעים. גם מידע זה נשמר למשך חמש שנים.
- חשבון מוגבל – עפ"י חוק שיקים ללא כיסוי,⁸¹ ישנם מקרים שבהם בנק ישראל מכריז על לקוח של בנק כ"מוגבל" או כ"מוגבל חמור". רישום זה נשאר בתוקף למשך שלוש שנים.
- פשיטת רגל – מידע אודות פשיטת רגל מתקבל מכונס הנכסים הרשמי, ונשמר למשך שבע שנים.

חשוב להדגיש כי הרישום כולל את התאריך של כל מקרה שבו לא עמד האדם בהתחייבויותיו, וכשמבקשים משכנתא או אשראי עסקי הבנק עשוי להתייחס גם לפרק הזמן שחלף מאז אותו מקרה.

האם ישנה דרך לצאת מהרשימה השחורה?⁸²

כל מי שמופיע ברישומים של חברת BDI רשאי לקבל עותק מהדו"ח אודותיו. ישנם שני דוחות אותם ניתן לבקש:

- דו"ח עצמי: ניתן לקבל אותו ללא עלות כספית פעם אחת בשנה. דו"ח זה כולל את כל הרישומים השליליים הקיימים.
- דו"ח לעיון: ניתן לקבל אותו ללא עלות כספית אחת לשישה חודשים. דוח זה כולל את כל הרישומים השליליים הקיימים, וכן את מידע על מי שהעביר את המידע אודותיו ומתי עשה זאת. הדו"ח לעיון כולל גם רשימה של כל מי שביקש את דו"ח נתוני האשראי של האדם.

ייתכן כי בחלק מהמקרים יתגלה כי ב-BDI אצור מידע שגוי, ובמקרה שכזה ניתן לפנות בכתב אל החברה ולערער על הרישום. אם הערעור מתקבל תפיק החברה דו"ח מתוקן, ואף תשלח את הדו"ח המעודכן לכל מי שביקש לברר את היסטוריית האשראי של בעל המידע בחצי השנה האחרונה.

⁸⁰ ש.ם.

⁸¹ סעיפים 2 ו-3 לחוק שיקים ללא כיסוי, תשמ"א-1981.

⁸² לעיל ה"ש 77.

הסרת BDI שלילי אינה אפשרית אם הרישום הינו נכון. במקרים אלה, על בעל המידע להמתין עד שיחלוף פרק הזמן שנקבע בחוק (שהוא כאמור 3 עד 7 שנים בכפוף לנסיבות הספציפיות), ואז הרישום נמחק אוטומטית.

6. סקירה תקשורתית

חוק נתוני אשראי (2016): קובע הקמת מאגר נתונים ארצי שיעניק דירוג אשראי לכל ישראלי, למעט מי שביקש שלא להיכלל בו. המאגר יהיה משותף לכל הגופים המעניקים אשראי במטרה להגדיל את התחרות בין הבנקים, להפחית את הריביות על הלוואות, לשפר את היציבות הפיננסית של המשק, ולאפשר לבנק ישראל ולמקבלי ההחלטות להתבסס על נתונים שאינם קיימים היום.⁸³

ב-2002 נחקק חוק נתוני אשראי הקודם,⁸⁴ בעקבותיו הוקם מאגר שכולל רק מידע שלילי על התנהלות פיננסית לקויה של לקוחות, למשל: צ'קים שחזרו, חשבונות שנחסמו, אי-עמידה בהחזר חובות וכדומה. החוק הזה הוביל לכך שנאסף מידע רק על כ-10% מהאוכלוסייה, אשר נכנסו ל"רשימה השחורה". יתר ה-90% לא קיבלו שום דירוג אשראי.⁸⁵

מטרת המאגר: המטרה של המאגר היא להגדיל את התחרות בין הבנקים, שכן ללא מאגר דירוג אשראי הבנקים לא יכולים להתחרות ביניהם, וכך כל בנק הופך למעין מונופול על לקוחותיו. אולם, יכולים להיות לכך יתרונות גם מבחינת הרשימות השחורות, שכן בעבר המידע שנאסף היה רק מידע שלילי, בעוד המאגר החדש יכלול גם מידע חיובי. כמו כן, המידע יהיה משותף ופתוח לתחרות, וכך יהיה יותר קשה ליצור רשימות שחורות לא מוצדקות.⁸⁶

הואיל ובישראל אין מערכות דירוג אשראי שאינן של הבנקים, וללקוחות אין אפשרות לקבל אשראי מספקי אשראי מלבד חמשת הבנקים הגדולים, קיים חשש בדבר קיומן של רשימות שחורות. חשד זה כשלעצמו מהווה בעיה מקרורכלכלית. כך, אדם שהעז לתבוע את הבנק שלו ומוצא את עצמו מוגבל משמעותית ביכולתו לקבל אשראי – יחשוש לצאת כנגד הבנקים.⁸⁷

שאלת הפרטיות: בשאלת הפרטיות נקבע כי בנק יהיה מחויב לאסוף ולשתף מידע חיובי, אלא אם כן הלקוח אסר זאת. "בסיטואציה זו יש הצדקה למדינה להתערב באופן אקטיבי בעיצוב מנגנון קבלת ההסכמה. הזכות לאשראי אמנם אינה מוגדרת כזכות יסוד, אך אין ספק כי אשראי בכלכלה המודרנית הוא שירות חיוני ביותר. מתן הזכות לבנק לקבוע את כללי המשחק בכל הנוגע לשיתוף מידע מהווה פגיעה חמורה באפשרויות העומדות בפני הפרט לצרוך שירות חיוני זה".⁸⁸

ממי אוספים את המידע ולאילו גופים מותר לעשות בו שימוש: ישנה חשיבות רבה להרחבת רשימת הגופים לאיסוף מידע, ומלבד אלו הבנקאיים והפיננסיים ראוי לכלול גם גופים ציבוריים. בשלב

⁸³ תומר ורון "למורת רוחם של הבנקים: מאגר דירוג האשראי הארצי יוצא לדרך" כלכליסט 15.05.17. www.calcalist.co.il/money/articles/0,7340,L-3659381,00.html

⁸⁴ חוק שירות נתוני אשראי, תשס"ב-2002.

⁸⁵ לעיל ה"ש 83.

⁸⁶ שם.

⁸⁷ מירב ארלוזורוב "סלקציה פיננסית – האם הבנקים מנהלים רשימות שחורות?" TheMarker 08.04.15. <https://www.themarker.com/markets/1.2609704>

⁸⁸ לעיל ה"ש 83.

ינואר, 2020

הראשון, מוצע להכליל בגופים ציבוריים אלו את חברת החשמל ותאגידי המים, וזאת בכפוף לבדיקה מקיפה בדבר אמינות המידע הקיים אצלם. נבחנת האפשרות לחייב גם רשויות מקומיות למסור מידע על תשלומי ארנונה.⁸⁹

מתי מותר למחזיק המידע להשתמש בנתונים או דירוג אשראי על מנת לקבל החלטות בנוגע ללקוח?
נבחנו השלכות של שימוש בנתונים כאשר מגיע מועמד לראיון עבודה, או כאשר אזרח רוצה לשכור דירה. "שימושים אלו מביאים לחשש כי שימוש במידע בשוק השכירות והתעסוקה יביא להדרה של אוכלוסיות בעלות דירוג נמוך משוקים אלו. לפיכך, מצאה הוועדה לנכון להמליץ על הסרת תכליות שימוש אלו מרשימת התכליות המותרות לפי החוק".⁹⁰

תובענה ייצוגית כנגד בנק לאומי – במהלך 2015 הגיש משרד עורכי הדין נאור ימין ממך בקשה לתובענה ייצוגית כנגד בנק לאומי. התובענה עסקה בשאלה האם בנק לאומי, וככל הנראה גם בנקים נוספים, מנהלים רשימות שחורות. בנק לאומי התייחסו לכך בביטול והכחישו כי קיימות רשימות שחורות. הבנק טען כי הם פועלים לפי הוראת בנק ישראל, המחייב ניהול ומעקב אחר לקוחות שאירע בעניינם כשל אשראי. לטענת הבנק, מדובר בדירוג אשראי של לקוח – דירוג שגרתי שנעשה לכל הלקוחות, ובמסגרתו נקבע דירוג איכות בהתאם להיסטוריה של הלקוח עם הבנק. כאשר קיים כשל אשראי, דירוג הלקוח יהיה נמוך יותר. דבר זה עשוי להשליך על תנאי האשראי שיינתנו ללקוח, ובמקרים קיצוניים ייתכן כי הדבר יגרור סירוב למתן אשראי.⁹¹

7. דיון והמלצות:

אנו סבורים כי חוק נתוני אשראי במתכונתו הנוכחית אכן מציע פתרונות להגנה על הצרכן מהבעיות המתוארות במסמך, שבעיקרן: היעדר פיקוח מספק על מאגרי המידע הפיננסיים; וכן היעדר הסדרה של העברת המידע הזה בין הבנקים ושל השימוש בו. ניכר כי החוק מקדם שתי הגנות מרכזיות על הצרכן:

1. הגנה על פרטיותו.
2. הסדרת הניהול של מאגר נתוני האשראי (כניסה למאגר ויציאה ממנו).

חוק נתוני אשראי מסדיר את נושא מאגרי המידע הפיננסיים באופן ספציפי, למשל באמצעות ציון הגופים המוסמכים לאגור מידע, קביעת הדרכים לאסוף מידע ושאלות אבטחת פרטיות המידע, חוק הגנת הפרטיות מגדיר את הנושא באופן כללי יותר, ומשרטט הגנות מקיפות על מאגרי מידע. גם הקמת המאגר עליו כתבנו לעיל מספקת מענה של ממש לבעיה המתוארת. אין לחדד כי ייתכן שהלכה למעשה הנושא אינו מוסדר באופן רגולטורי מוחלט, אך נראה כי המצב טוב משניתן היה לחשוב. אין ספק כי קיימים פערי כוחות וידע מובנים בין האזרח הקטן לבנק, במיוחד אם וכאשר בנקים או גופים פיננסיים מתאגדים ומעבירים מידע, אך נראה כי המחוקק נתן דעתו לעניין וניסה לגשר על פערים אלה באמצעי החקיקה שזכרו. נראה כי גם במדינות שונות בעולם הנושא אינו מוסדר תחת חקיקה

⁸⁹ ש.ם.

⁹⁰ ש.ם.

⁹¹ לעיל ה"ש 87.

ינואר, 2020

מסודרת או תחת רגולציה, וכן ניכר כי בסופו של יום כמדינה יש לנו אינטרס לתת חופש פעולה מסוים לבנקים על מנת שלהם ישתלם להציע הלוואות ולהיפרע מהן.

על אף האמור לעיל, אין לכחד כי יש מקום לחדד את הנהלים הנוגעים לשקיפות וקריטריונים ברשימות השחורות. הבנקים אמורים להסדיר את נזילות המידע וחשיפתו רק דרך המאגר, אך מידת הפיקוח על העברת המידע בין הבנקים אינה ברורה. מן הראוי להסדיר בחקיקה את סוגיית העברת המידע בין הבנקים. מן הראוי כי המדינה תגביר את מעורבותה בנידון, וזאת כאמור לאור פערי הכוחות המובנים שקיימים בין הגופים הפיננסיים לאזרח הקטן. ייתכן וראוי לייצר מאגר מידע שאינו תלוי בבנק זה או אחר; מאגר זה יהווה גוף בלתי-תלוי באינטרסים הכלכליים של הבנקים, שלא ניתן להתעלם מהם, ועל כן יספק את השירות המיטבי עבור הציבור. היתרון הטמון במאגר כזה הוא שהמאגר יהיה בעיקרו לטובת הלקוח, שכן במתכונתו הנוכחית הוא מעין לקוח שבוי של הבנקים. ייתכן כי גוף בלתי תלוי יותר יכבד את האינטרסים של הלקוח; משום שלדינו מאגר המנוהל על ידי בנקים מקדם ראשית כל את האינטרס שלהם להיפרע מהלוואות, שהוא אמנם אינטרס לגיטימי אך הוא משני לעומת האינטרס של שמירה על שוק חופשי, פתוח והוגן.

מסמך זה נכתב על-ידי: ראש הצוות – שחר לוי, איילת מובשוביץ, יובל כהן, טל ליפשיץ-אייל, מיכל אורי;

נבדק על-ידי: מנהלת סניף בר-אילן נעמה לוי ונציג צוות המחקר גור כפיר;

בברכה,

מרכז 'עומק' – עיצוב מדיניות וחקיקה